

18. Rassokha I. N. Apologiya sofistov. Relyativizm kak ontologicheskaya sistema [Tekst] / I. N. Rassokha. – Khar'kov: KHNAMG, 2009. – 422 s.

19. Rassokha I. N. Chto nuzhno Bogu? Popytka razgovora o predelakh schast'ya [Tekst] / I. N. Rassokha // Filosofija i literatura: Materialy XI Harkivs'kyh mizhnarodnyh Skovorodnyv'skyh chytan'. – Harkiv: Prometej–Pres, 2004.

Rassokha I. M., PhD, associate professor of O. M. Beketov National University of the Urban economy in Kharkiv (Ukraine, Kharkiv), ihor.rassokha@gmail.com

Philosophical analysis of the Book of Job

Here, given the representation of the different philosophical approaches to the analysis of the book of Job. They are: 1) the karmic approach (punishment for the sins or past incarnations), 2) the fatalistic approach (God is incomprehensible and cannot be measured by human standards), 3) the «Juristic» approach (Job provoked God to court and he won the court), 4) the existential approach (recognizes the omnipotence of God, but casts doubt on his all-good), 5) The lyric approach (close to the poetic perception of the world in its perfection), 6) the optimistic approach (Job is optimistic), 7) the psychoanalytic approach (CG Jung engaged in psychoanalysis God. God forgotten about his omniscience and therefore He behaved very childishly as resentful teenager), 8) The relativistic approach suggested by the author. Peace for us is that what we are. The world for us is just our dialogue with God. Job firstly cried for justice of the Supreme God. And new, strict, but just God, admiring own creations came for him.

Keywords: Job, Book of Job, the Bible, the Koran, Ayub, karma, fatalism, God's judgment, psychoanalysis, existentialism, relativism.

Рассоха І. М., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри історії та культурології, Харківський національний університет міського господарства ім. А. М. Бекетова (Україна, Харків), ihor.rassokha@gmail.com

Філософський аналіз Книги Іова

Тут дана репрезентація різних філософських підходів до аналізу книги Іова. Це 1) кармічний підхід (кара за гріхи свої або минулих перероджень), 2) фаталістичний (Бог незбагнений і не може бути вимірний людськими мірками), 3) «юрідичний» (Іов викликав Бога на суд і цей суд виграв), 4) екзистенціальний підхід (визнає за Богом всемогутність, але ставить під сумнів його всеблагість), 5) ліричний (близький до поетичного сприйняття світу в його досконалості), 6) оптимістичні підходи (Іов – оптиміст), 7) психоаналітичний підхід (К. Г. Юнг займається психоаналізом самого Бога. Бог чомусь забув про свій усевідання і тому поводився як образжений підліток), 8) Релятивістський підхід запропонував сам автор. Світ для нас такий, які ми самі. Світ для нас – це всього лише наш діалог з Богом. А Іов вперше звернувся всією душею до справедливості Вищого Бога. І для нього з'явився вже інший, новий, суворий, але справедливий Бог, захоплений власними творіннями.

Ключові слова: Іов, Книга Іова, Біблія, Коран, Аюб, карма, фаталізм, Божий суд, психоаналіз, екзистенціалізм, релятивізм.

* * *

UDK 27–23:2–135–055.2

Чувашова Д. Д.,
аспірантка, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), ldbrand@yandex.ua

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ В БІБЛІЙНІЙ ТРАДИЦІЇ

Аналізуються тексти Старого і Нового Заповітів з метою з'ясування ролі жінки в історії християнської релігії. Формуються взірцеві моделі, що служать модифікатором поведінки для послідовників і розвитку загальних стереотипів. Зіставляються наведені в писаннях жіночі образи. Розглядаються можливі ролі жінки в соціумі і її можливості в аспектах віри.

Ключові слова: віра, жінка, стереотип, християнство.

Людство живе багато століть, але гендерна тема все ще не знайшла вирішення. Із стрімким цивілізаційним прогресом і маніфестацією свободи, питання рівності і якості моральних відносин до жіночої статі, що обумовлено історичним свідомством, стає як ніколи актуальним. Оскільки роль жінки в соціумі віддавна є предметом диспутів і пересудів.

Питання гендерного характеру неодноразово висвітлювалися у різнопланових наукових дослідженнях.

Гендерна система є універсальним феноменом, проте для кожної культури притаманні свої специфічні властивості. Наразі найбільший інтерес та наукову цінність має семантичний аналіз гендерних образів, який зосереджений на етнокультурній специфіці та котрий висвітлює динаміку в умовах соціальних змін, оскільки саме образ представника своєї статі виступає первинною ідентифікаційною підставою в процесі розвитку особистості.

Гендерні стереотипи, котрі живуть в образах сучасних чоловіка та жінки, мають коріння у стародавніх міфах та релігійних переказах. Упродовж віків вони збагачувалися новими якостями, котрі відчутно залежали від суспільних пріоритетів, проте основна сутність передавалась без суттєвих змін. Це головна причина зацікавленості різногалузевих дослідників у гендерних стереотипах, що превалюють в тому чи іншому суспільстві.

Доведено, що серед різнобічних елементів, що складають культурний код цивілізації, статус жінки та її положення в суспільстві, виступає одним з базових чинників. Дослідженнями виявлено, що становище жінки має прямий вплив на характер взаємовідносин між статями, домінуючу модель шлюбу, міцність шлюбних зв'язків та якість сімейних відносин. Вчені не відкидають гіпотезу про те, що статус жінки позначається на життєздатності культури.

Еволюція положення жінки на різних етапах розвитку соціуму та релігії, зокрема і християнства, докладно подається в книзі Сімони де Бовуар «Друга стать», а також в тритомному виданні доктора Г. Плосса «Жінка». Грунтовні гендерні дослідження релігії належать перу вчених К. Кріст, М. Делі, Д. Пласков, Ж. Грант, М. Гімбутас та іншим теоретикам. Вітчизняні вчені також підіймали це питання в своїх творах, зокрема відомі дослідження С. Павличко, Н. Зборовської, С. Димитрової, Л. Погорілої, В. Сокольської та інших, в яких прослідковується намагання дати об'єктивну оцінку точкам перетину гендеру та релігії [4].

Для поглиблення розуміння ситуації, що наразі склалась, доцільно проаналізувати джерела, що мають авторитет у широких соціальних прошарках, визнаються незалежно від своєї суспільної ланки. Одним із таких джерел виступає Біблія.

У Старому Завіті зустрічається протиріччя, яке відіграло роль початкового наріжного каменю. З одного боку, стверджується рівність двох начал. У тексті сказано, що Бог створив чоловіка і жінку за власною подобою, тобто як носіїв Його образу: «І створив Бог людину за образом своїм, за образом Божим створив, як чоловіком і жінкою сотворив їх» [1; Буття, 1, 27]. Отже, можна припустити, що чоловік і жінка замислювалися рівними і створеними одне для одного началами, які разом представляють єдине. Однак існує і наступний фрагмент: «І навів Господь Бог на чоловіка міцний сон; і, коли він заснув, узняв одне з ребер його, і тілом закрав його місце. І створив Господь Бог з ребра, взятого у людини, дружину, і привів її до людини. І промовив Адам: Оце тепер вона кість від костей моїх і плоть від плоті моєї; вона буде зватися жінкою, бо взята від чоловіка» [1; Буття, 2, 21–24]. Є багато представників християнства, що вбачали в цього фрагмента підкорений статус жінки. З історичного огляду відомі часи, коли жінки ганьбили і переслідували за їх, дану Богом, природу. Взвзявши за основу подію з яблуком, представники Церкви

вбачали винною лише Єву, виправдувавши Адама, і загалом забувши про першопричину.

Згідно з Біблією чоловік твориться з божественної любові, а жінка – зі співчуття до чоловіка, якому погано бути одному. «І сказав Бог: Не добре бути чоловіку самотнім. Створю йому поміч, подібну до нього» [1; Буття, 2, 18].

У Старому Завіті немає висловів, що принижують жінку, хоча після гріхопадиння довгий час в Старому Завіті майже не зустрічається жіночих образів. Навіть дітородна функція якби приписується за чоловіками: «Енох народив Мафусаїла, Мафусаїл Ламеха породив, Ламех народив Ноя» [1; Буття, 10], і таке інше. Після Ноя взагалі зникає згадка про жінок, як ніби вони не народжувалися зовсім, і подібне продовжується до Авраама і Нахора.

Проте після довгого періоду «небуття» жінка знов повстає поряд чоловіком. Біля праведника Авраама з'являється дружина, праведниця праматір Сара. Вона є першою жінкою, котрій Біблія приділяє дуже багато уваги. Сара змальовується у всій повноті своєї сили, впливу, вона здатна проводити свою волю, підпорядкувавши їй чоловіка. Сара навіть управляє чоловіком, хоча готова йти на жертви заради нього. Авраам проти її волі нічого не робить, навпаки, слухається її у всьому. Адже сам Господь говорить до Авраама: «У всьому, що скаже тобі Сара, послухай голосу її» [1; Буття, 21, 12]. Проте, зауважується, що у зв'язок з Богом жінка не повинна втручатися, тому Авраам потайки повів Ісаака для жертвопринесення.

Судячи зі старозавітних подружніх союзів, дружина мала право голосу в сім'ї. Так, Сара змусила Авраама прогнати наложницю Агар з первістком Авраама Ізмаїлом. Ревека, всупереч волі чоловіка, обдуривши його, хитрістю передала право первородства своєму улюбленому синові Якову.

У реальній іудейській історії задум Бога про жінку ніби спотворюється. Жінка втрачає ряд позицій. Вони не могли вибрати чоловіка, ініціювати розлучення, не виконували ніякого соціального служіння. У іудеїв прижився інститут багатожонства і наложництво, що негативно позначилося на становищі жінки. Про це свідчить хоча б та обставина, що Лаван ставить перед Яковом умову: не брати жінок понад своїх дочок [1; Буття, 80, 81].

У Старому Завіті зустрічаються жінки–судді, цариці і пророчиці. Поте лише одна з них постає як визначна. Це Девора – суддя, пророчиця, поетеса [1; Суддів, 4].

Найтяжчим жіночим образом Старого Заповіту виступає Гофолія. Мати Охозії після смерті сина вигубила все цареве насіння і царювала над Іудеєю. Вона була вбита в результаті змови священника Іудая зі своїми охоронцями. Пророчиця Маріам, сестра Мойсея, також намагалась помірятися силами з самим Мойсеєм, вважаючи, що і її вустами може говорити Господь. Але Біблія соромить Маріам, засуджує її амбіції. Вона хоч і була названа пророком, але нічого не пророкувала, більш того, виявила неприпустиму для пророчиці короткозорість. Її бунт проти Мойсея закінчився покаранням у вигляді прокази [1; Числа, 12]. Таким чином, Старий Завіт засуджує намагання жінки вийти за рамки свого служіння як дружина і як мати.

Заміжня іудейка також не могла в усій повноті представляти сама себе перед Богом. Обітниця жінки Богу при несхваленні їх чоловіком або батьком вважалася «недійсними» [1; Числа, 3–17, 30].

У Старому Завіті не склався тип жінки–спокусниці. Справжніми героїнями Старого Завіту стають не ті жінки, які легко і у власне задоволення користуються своїми чарами і красою, а ті, хто ставить красу заради служіння загальним інтересам. Такою описується царівна Естер, котра врятувала свій народ від винищення. Чи, наприклад, відважна Юдіф, що вступила у двобій з Олоферном. Ці жінки–світочі удостоюються окремих книг Старого Завіту і вдячної пам'яті.

Проте Старий Заповіт наскрізь пройнятий утилітарним ставленням до жінки. У Приповідях Соломонових про ідеальну жінку сказано: «Впевнене в ній серце чоловіка її, і він не залишиться без прибутку» [1; Притчі, 31, 11], тому що жінка, як описується далі, не покладаючи рук працює від ранку до світанку.

Сім'я оцінюється в іудаїзмі як священний інститут, створений Богом. Сімейне життя розглядається як релігійне служіння, як реалізація заповіді «Плодіться і розмножуйтеся, і наповнюйте землю» [1; Буття, 1, 28]. Сімейне життя вбирається священним ореолом. Біблійний шлюб передбачає довічний зв'язок, симетрію – взаємну вірність і любов. Сучасна цивілізація сприйняла саме такий варіант як ідеал шлюбу.

Всесвіт іудейської жінки старозавітних часів обертається навколо священного центру: заміжжя, сім'я, народження дітей. Заміжжя – центральна подія в житті жінки. Воно давало визнаний високий статус дружини, матері. Незаміжня жінка не цікавить біблійного оповідача. Дівочтво – це як доісторичний період в житті жінки. Жінка з'являється в Старому Завіті або заміжною або на порозі заміжжя, а все життя до цього не розглядається. Відомий лише один сюжет, героїнею якого стала незаміжня жінка. Мова йде про іудейську Іфігенію, дочку полководця Ісффея, котра добровільно погодилася пожертвувати собою, щоб її батько не порушив присяги. Коли вона дізналася про свою долю, то вирушила на місяць в гори разом зі своїми подругами оплакувати не своє молоде життя, але своє дівочтво і заміжжя, що не відбулося. Отже, вважалась страшною не сама смерть, а вмертти, не пізнавши чоловіка і не залишивши потомства. Тому юна Ревека погодилася відправитися в чужі далекі краї з незнайомцем на перший поклик її майбутнього чоловіка [1; Буття, 24].

Таким чином, проаналізувавши біблійні тексти, приходимо до висновку, що більшість з жінок, що фігурують в Старому Завіті як самостійні персонажі, шануються як пророчиці або праматері. Інші ж образи наводяться в якості повчання або засуджуються.

Для більш обґрунтованого розуміння слід навести імена згаданих в Старому Завіті жінок і окреслити роль, що ними виконувалась.

У П'ятикнижжі першою жінкою є Єва – помічниця Адама. Жінки Авраама: Сарра (дружина); Агар (наложниця); Кетури (дружина після смерті Сарі). Жінки Лота: дружина Лота, старша дочка Лота (родоначальниця моавитян); молодша дочка Лота (родоначальниця аммонитян); Ноєма (сестра Тувалкаїна); Ревека (дружина Ісаака). Жінки Якова: Лія, Рахіль; Валла (служниця Рахілі); невільниця (служниця Лії). Дочки Якова: Діна (дочка Якова і Лії); Тамара (невістка Юди). Жінки Йосипа: Потифара (дружина); Асенефа (дружина). Жінки Мойсея: Йохевед (мати); Міріам (сестра); Сепфора (дружина) [3].

Книга Ісуса Навина згадується Рахав (блудниця). Книга Суддів: Девора (пророчиця); Іаїль (вбила молотком

полководця Сисару); дочка Іеффая (принесена батьком за обітницею в жертву); Даліла (наложниця Левит). Книга Рут: Рут; Ноомі (її свекруха); Орфа (друга невістка Ноемині, стане матір'ю Голіафа).

Книги Царств: Анна (мати пророка Самуїла); Аендорська чарівниця. Жінки царя Давида: Авігея (дружина звинуваченого Навала, потім дружина Давида); Сунаммітка Авішаг (служниця старого Давида, зігриває йому ліжко); Гаггитин (дружина Давида, мати Адонії); Вірсавія (вдова Хіттеянина Урії, дружина Давида і мати Соломона); Мааха (дружина Давида, мати Авесаломова); Фамарь (дочка Давида і Маахи, була збездещена своїм єдинокривним братом Амномом); Мелхола (дочка Саула, перша дружина Давида); Суламита (невідомо кохана Давида, адресат «Пісні Пісень»). Жінки царя Соломона: цариця Савська; Ноема (дружина Соломона, мати Ровоама. Єдина з безлічі дружин Соломона, згадана на ім'я) [3].

У викладі подальшої історії єврейського народу про яку йдеться в книзі Писання теж згадується жіночі імена. Коли держава Соломана розпалася на два царства, то в історії Іудеї це імена: Фамарь (дочка Авесалома, дружина першого іудейського царя Ровоама, мати другого іудейського царя Авії); Гофоля (Аталія) (дружина п'ятого іудейського царя Йорама, мати шостого царя Охозії. Вбивала всіх нащадків Давида. Була страчена мечем); Цівія (дружина шостого іудейського царя Охозії, мати сьомого іудейського царя Йоаша); Сгосав'ат (дочка п'ятого іудейського царя Йорама, дружина первосвященника Іодая, рятівниця малолітнього Іоаса).

Ізраїль (Північне царство): Іезавель (розпусна цариця, дружина ізраїльського царя Ахава).

Третя і Четверта книги Царств наводять імена: Олдама (пророчиця); Шунамітянка (благочестива жінка, що зробила гостинність пророка Єлісея); Сарептська вдова (благочестива жінка, що зробила гостинність пророку Ілії, воскресив її сина).

Книга Юдіфи: Юдіф. Книга Естери: Естер; Астинь, перша дружина царя. Книги пророків: Сусанна (звинувачена старцями); Ноадія (лже-пророчиця) [3].

Особливо слід відзначити групу старозавітних святих, шанованих православною церквою як виконавців волі Божої в священній історії до новозавітної епохи. У сонмі праотців шануються такі старозавітні дружини, іменовані праматерями: праматір Єва; праведна Сара (дружина Авраама); праведна Ревека (дружина Ісаака); праведна Лія (перша дружина Якова); праведна Рахіль (друга дружина Якова); праведна Асенефа (дружина Йосипа прекрасного); праведна Міріам (сестра Мойсея); праведна Девора (котра судила Ізраїль); праведна Руф (пророчиця Олдама); праведна Сараффія (до якої був посланий пророк Ілія); праведна Саманітіна (що вигодувала Єлісея); праведна Юдіф (котра умертвила Олоферна); праведна Естер (котра спромоглась позбавити єврейський народ від Амана); праведна Анна, мати пророка Самуїла; праведна Сусанна; праведна Анна (мати Богородиці) [5].

Важливо, що з переходом до Нового Завіту наголошується на абсолютно інакшому ставленні до жінки. Ставлення Ісуса яскраво розкривається через окремі епізоди, репліки. Ніхто до Христа не здіймав жінку на таку висоту. Він показав зразок піднесеного, найчистішого ставлення до неї.

Ісус Христос рішуче засудив утилітарний старозавітний погляд на жінку, який навів сама жінка сприймала як

належне. Христос засуджує багатогурботність Марфи, наводячи в приклад Марії, яка сиділа біля ніг Христа та самозабутньо слухала его слова [1; Від Луки, 10].

Отже, Христос відкинув утилітарне ставлення до жінки та зробив її рівною з чоловіком «співпадкоємицею благодаті». Він вивів жінку з-під влади чоловіка і поставив її один на один перед Богом. Попередні ситуації, в котрих чоловік чи батько має право визнати недійсною обітницю жінки, дану нею Богові, немислима для Нового Завіту. Зрівнюючи чоловіка і жінку перед Богом, Христос зрівняв їх одночасно між собою. За переконаннями християн він відновив абсолютну рівність, котра була на початку задумана і проголошена Богом та спотворена в плином часу людськими вчинками.

Христос настільки шанобливо ставився до жінок, що учні часом ревнували його. У апокрифічному Євангелії від Фоми відбувається розмова між Ісусом і його учнями щодо здатності жінки знайти життя. Коли Петро зажадав, щоб їх залишила жінка під тим приводом, що «жінки не гідні життя», Христос відповів: «Дивіться, я направлю її, щоб зробити людиною, щоб вона також стала духом живим, подібно вам, чоловікам. Бо будь-яка жінка, яка стане чоловіком, увійде в царство небесне» [2]. Ймовірно, в даному випадку мова йде не про тілесне перетворення жінки в чоловіка, але про уподібнення її по духу чоловікові. Таким чином, по можливості духовного зростання жінка визнається Христом рівною з чоловіком. Ніякої дискримінації жінки у відношенні віри.

Любов Ісуса Христа до Марії, сестри Лазаря, була настільки сильною, що також викликала ревності його учнів. Згідно з тим же Євангелієм від Фоми учні дорікали Спасителя в тому, що він любить її більше за інших, на що Ісус відповів їм питанням: «Чому не люблю і вас, як її?» [4].

Багато безвісних жінок стають послідовницями Христа. Він захоплюється їх вірою, при тому апостолам нерідко дорікає в маловір'ї. Жінки на рівних вступають з ним в розмову, навіть можуть його переконувати в своїй правоті, подібно безіменній сірофінікянці, що переконала Ісуса в необхідності допомагати чужинцями: «і щенята їдять під столом від дитячих кришок» [1; від Матвія, 7, 28].

Можна припустити, що жінки раніше отримали благодатні дари віри. Адже після арешту Христа всі чоловіки розбіглися. Вірними Христу залишилися шістнадцятирічний Іван і жінки. Жінки-мироносиці першими прийшли до Гробу Господнього. Згідно з Євангелієм від Іоанна, воскреслий Ісус прийшов першим до жінки – Марії Магдалини [1; Іоанн, 20]. Тобто жінки перші показують приклад жертвовного служіння Христу. Це потім чоловіки будуть себе вести так, як жінки в перші дні після смерті Христа.

У Новому Завіті з'являються нові героїні: безіменні жінки, вдови, чужинки, блудниці, нерідко соціально дезадаптовані, знедолені жінки. Вони найчастіше вступають поза родовими і сімейними зв'язками. Христос, незважаючи на обурення оточуючих, шанобливо ставиться до них. Він відчуває їх психологію, дає можливість покаятися, не відштовхує їх від себе, навіть коли його оточення нарікає [1; Іоанн, 12].

Разом з тим, знайшовши рівні з чоловіком права в духовній сфері, жінки Нового Завіту позбулися значної частки жіночої чарівності. Старий Завіт помічав жіночу красу, висловлював своє захоплення нею, визнавав її

цінність і силу. У Новому Завіті немає красунь. Жіноча краса не звертає на себе увагу євангелістів. А Петро в своєму першому посланні збиває всяку ціну зовнішньої фізичної краси жінки, ставлячи вище неї красу нетлінну: «Ваша краса нехай не зовнішня, ні золоті убори або вбирання одяг, але захована людина серця в нетлінні лагідного й мовчазного духа, що дорогоцінне перед Богом» [1; 1–е Петра, 3, 3–4].

Хоча Христос такого не казав, проте у апостольській традиції дуже наполегливо звучить мотив покорі дружини чоловікові. Апостоли пояснюють цю вимогу не тим, що дружина гірша чи ущербна, а тим, що взаємини між чоловіком і жінкою відображають небесну ієрархію. Павло говорив дружинам: «Підкоряйтеся чоловікові, як Господу, бо і Церква підпорядковується Христу, як своєму голові» [1; до Ефесян, 5]. Ця покірність визнається жертвоністю, служінням Богові та коханому.

Отже, жінка, намаганнями Христа, перевела свій погляд від внутрішнього сімейного життя до неба. Крім сімейного служіння, вона тепер мала обов'язок повною мірою, без нагляду чоловіка здійснювати служіння духовне. Новий Завіт, що зрівняв по духу чоловіка і жінку, генерував жіночий образ небаченої раніше сили, чистоти і величчя – образ Богородиці.

Слід відмітити найбільш впливових жінок Нового Заповіту.

Євангелія: праведна Єлизавета; Анна (пророчиця); мати Богородиці (згідно з апокрифами – Свята Анна). Жінки Ірода: Іродіада; Соломія. Євангельські Марії: Діва Марія; Марія Магдалина; Марія Клеопова; Марфа і Марія. Фотина Самарянина (жінка біля колодязя, спочатку безіменна в тексті, але пізніше отримала ім'я); грішниця (звинувачена в перелюбі). Іоанна Мироносиця. Клавдія Прокула (дружина Понтія Пілата). Воратарка служниця, вправна Петра. Сусанна [3].

У Діяннях апостолів згадуються: Береніка (дочка Ірода Агріппи I); Лідія з Тіатира; Акіла (дружина Акіли, апостола від сімдесяти); Сапфіра (персонаж діянь Петра); Свята Тавифа. Послання апостолів: Апфія Колосская (рівноапостольна). Одкровення: вавилонська блудниця (символічний образ); дружина, зодягнена в сонце (символічний образ) [3].

Таким чином, яскраво видна конфронтація текстів Біблії та реальності. Хоча статус жінки вирівнюється словами Ісуса Христа, вже його прямими учнями він знову нівелюється, що надалі розгортається жахом темних віків. Матріархат та поклоніння жінці Праматері, присутній у стародавніх релігіях та міфологіях, у традиційному загальнохристиянському топосі повстає набором протиставлень та відповідним йому списком стереотипних якостей, що поділяють жінок на сприйнятливі чи несприйнятливі категорії.

Під впливом відповідальності жінки за первородний гріх у християнській традиції вже від першоначал цивілізації послідовно утверджувалася концепція жіночої вторинності, меншовартості.

Безсумнівно, що християнство за символізмом та ієрархічною структурою виявляється чоловічою релігією. У біблійних текстах фігурує багато жіночих образів, декотрі з яких показані добродійними і хоробрими, проте головне місце відводиться чоловікам. Наприклад, для образу Мойсея не існує відповідного жіночого образу, а всі апостоли в Новому Заповіті є чоловіками.

На одному з середньовічних Соборів було підняте категоричне питання: «Чи жінка людина?». Отці Собору розділилися на партії, поки не було висунуто аргумент того, що Ісус Христос називається в Євангелії сином людським, але на землі він був тільки син Діви Марії, жінки, отже, жінка – людина. Тоді Собор урочисто визнав жінку людиною. Сам прецедент виглядав доволі дивно і нелогічно, якщо виходити зі слів Христа, проте такими були реалії того часу. Навіть наприкінці ХХ століття у листі, опублікованому в травні 1994 року, папа Іоанн Павло II затвердив заборону римо-католицької церкви посвячувати в духовний сан жінок. У листі зазначалося: «З метою спростування усіх сумнівів стосовно справи великої ваги... я оголошую, що Церква не має повноважень посвячувати в духовний сан жінок і що такого правила мають обов'язково дотримуватися всі вірні Церкви».

Отже, ґрунтовно дослідивши це питання, можна прийти до висновку, що в християнських навчаннях ставлення до жінки не було однозначним, раз і назавжди визначеним, а з плином часу постійно змінювалося і коректувалося. Жіночий образ в різних культурах і релігіях антиномічний. З одного боку, це «образ добропорядної, чистої жінки, гідної поклоніння», з іншого – «жінки занепакої, з плотськими бажаннями», схильної до гріхопадіння. Кожна культура і релігія містять «темний» та «світлий» образи жіночності. У християнстві жінка, не тільки Єва, але і Марія, не тільки «вавилонська блудниця», а й «жінка, зодягнена в сонце».

Список використаних джерел

1. Біблія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bibleonline.ru/>
2. Дюмулен П. Есфирь, Іудифь, Руфь: миссия женщины / П. Дюмулен [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://krotov.info/library/05_d/um/len_06.html
3. Жінки у Біблії. Енциклопедична довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_женщин_Библии
4. Маслова Ю. П. Релігійно-міфологічне підґрунтя тендерних стереотипів / Ю. П. Маслова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/7117-Rel%D1%96g%D1%96jino-m%D1%96folog%D1%96chne_p%EF%BF%BD/1.html
5. Праматері. Енциклопедична довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Праматцы>

References

1. Biblija [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.bibleonline.ru/>
2. Djumulen P. Esfir', Iudif', Ruf': missija zhenshhiny / P. Djumulen [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://krotov.info/library/05_d/um/len_06.html
3. Zhinky u Biblii'. Encyklopedychna dovidka [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_женщин_Библии
4. Maslova Ju. P. Religijno-mifologichne pidgruntja tendernyh stereotypiv / Ju. P. Maslova [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://vuzlib.com.ua/articles/book/7117-Rel%D1%96g%D1%96jino-m%D1%96folog%D1%96chne_p%EF%BF%BD/1.html
5. Pramateri. Encyklopedychna dovidka [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Праматцы>

Chuvashova D. D., graduate student, Taras Shevchenko National University (Ukraine, Kyiv), ldbrand@yandex.ua

The representation of women images in bible tradition

The texts of Books of the Old and the New Covenant are analysed with the aim of finding out the role of woman in the history of Christian religion. Exemplary models which serve as the modifier of conduct for followers and development of general stereotypes are formulated. Women images in the limning are compared. Possible roles of woman in society are examined and its possibilities in the aspects of faith.

Keywords: faith, woman, stereotype, Christianity.

*Чувашиова Д. Д., аспірантка, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Україна, Київ),
ldbrand@yandex.ua*

Репрезентация женских образов в библейской традиции

Анализируются тексты Ветхого и Нового Заветов с целью выяснения роли женщины в истории христианской религии. Формулируются образы, которые служат модификатором поведения для последователей и развития всеобщих стереотипов. Сопоставляются приведенные в писаниях женские образы. Рассматриваются вероятные роли женщины в социуме и ее возможности в аспектах веры.

Ключевые слова: вера, женщина, стереотип, христианство.

УДК 141.112:140.8

Шкіль С. О.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії, Національний університет біоресурсів
і природокористування України (Україна, Київ),
lauby@meta.ua

СУЧАСНА КРИТИКА РОСІЙСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я

Розглядаються особливості сучасної критики російського православ'я. Аналіз детальної картини явища релігійної критики довів, що в сучасному соціально-культурному дискурсі представлено кілька провідних напрямків критики російського православ'я, як від представників церкви, а також з числа представників світського суспільства. Представники секулярного суспільства зосередили увагу на зростаючий рівень церковного фундаменталізму, політичної та економічної діяльності, зближення церкви з державою і спроб церкви впливати на інститут світської освіти. Ліберально налаштовані члени церковних громад критикували внутрішній консерватизм, відсутність реформ, сувору ієрархію, низький рівень виховної роботи церковників. Консервативні кола РПЦ розкритикували пасивність Російської Православної Церкви у протистоянні екуменізму і процесам глобалізації. У статті також розглядається явище критики концепції «русского світу» в сучасних українських релігійних, політичних і соціальних дискурсах.

Ключові слова: православ'я, сучасність, Росія, РПЦ, православна церква, критика.

У випадку з православ'ям в російському сьогоденні, ми маємо справу з явищем, що вбирає в себе всю суперечливість сучасного російського суспільно-політичного дискурсу. Складний досвід церкви у роки радянської антирелігійної політики, занепад оригінальної духовної традиції та суспільно-політичні зміни двох останніх десятиліть відіграли визначну роль в процесі формування релігійного ландшафту сучасної Росії. Всі ці обставини спричинили певне зрушення російського православ'я в бік релігійного фундаменталізму. Результатом впливу вищезгаданих чинників стала зміна як внутрішньої церковної політики, так і використовуваних церквою наративів. Характерний для сучасного російського православ'я поворот до релігійного фундаменталізму охарактеризувався проникненням в церковне та довкола церковне середовище консервативних, монархічних та антиглобалістських тенденцій. Використання ідеологічних конструктів на кшталт «Російського світу», «симфонії духовної та світської влади», «окремої цивілізації» та особливо «Москва – Третій Рим» на рівні вищої церковної ієрархії викликає систематичну критику як з боку окремих представників самої РПЦ, так і з боку представників світського суспільства.

На даному етапі проведено широке критичне дослідження діяльності РПЦ в останні десятиліття, хоча слід зазначити, що більшість публікацій на дану тему описують період з 1991–го до 2010–го років. Спектр напрямків цих досліджень доволі різноманітний – від суто наукового, до науково-популярного та публіцистичного.

В той же час рівень розробки дослідження самої критики залишається доволі низьким. Серед провідних дослідників сучасного православ'я, чії роботи носять критичний характер варто зазначити наукові дослідження М. Мітрохіна, О. Верховського, А. Мітрофанової та К. Костіюка. Крім того, критичному огляду діяльності РПЦ в останні десятиліття присвячена велика кількість публікацій у ЗМІ. З огляду на те, що саме питання сучасної критики православ'я в Росії потребує серйозного дослідження, варто зазначити, що вивчення цього питання ставить перед дослідниками широкий набір перспектив які потребують подальшої розробки.

Мета. З огляду на те, що релігійні та загальнополітичні процеси у сучасній Росії приймають суперечливий характер, сучасна критика православ'я набуває високого рівня актуальності як суспільний дискурс. В той же час у зв'язку з низьким рівнем дослідження сучасної критики російського православ'я варто розробити феноменологію цього питання, дослідити магістральні напрямки розвитку критичної риторики та встановити загальні характеристики кожного з них. Також, варто дослідити методи виявлення критичного до православ'я дискурсу та його соціокультурне підґрунтя.

Сучасна критика православ'я в Росії – характерне явище соціокультурного ландшафту, що наглядно відображає широкий спектр протиріч, що склалися в останні десятиліття в цій країні. Найважливішим для розуміння критики сучасного православ'я в Росії є факт того, що на даному етапі у суспільному та церковному дискурсах майже відсутня критика православного віровчення та рудиментарно представлена критика православної обрядової практики. Магістральний напрямок сучасної антиправославної риторики – церковне життя, політична, економічна та соціальна активність РПЦ. Умовно, всю критичну до православ'я риторику можна поділити на дві групи: зовнішню та внутрішню. Джерелом першого типу критики стають представники секулярного суспільства та послідовники інших релігійних традицій. В той час як другий тип критики відображає тенденцію до недовіри з боку послідовників православ'я. Більш детальний розгляд цієї типології дає змогу виділити декілька головних форм критики сучасного православ'я в Росії, а саме:

– З боку представників світського суспільства, науковців, освітян, антиклерикальних громадських діячів та журналістів та представників інших релігійних традицій;

– З боку різних напрямків та рухів у самому православ'ї (модерністські, консервативні та фундаменталістські напрямки);

– З боку представників альтернативних до магістральної церкви (РПЦ) церковних структур (старообрядці, РПАЦ, РПЦЗ(А), ІПЦ та інших).

Для кращого розуміння цього феномену варто відмітити, що критика православ'я в сучасній Росії має значне історичне підґрунтя. В певній мірі покажемо в цьому відношенні є протистояння між церквою та письменником Львом Толстим, що мало місце наприкінці XIX століття та призвело до широкого суспільного резонансу та відлучення письменника від церкви. Причини цього протистояння крилися у послідовній критиці як обрядових та бюрократичних особливостей тогочасної церкви, так і окремих елементів православного віровчення. Наступним етапом розвитку релігійної критики стали радянські часи.